

ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΣ

ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

Υ Π Ο

Ἀρχμ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗ

Εἰς τὸ περὶ ἱεραποστολῆς διάταγμα (Ad gentes) τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου¹ καὶ εἰς πλεῖστα ἐγχειρίδια ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων περὶ ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς² δίδεται ἡ ἐντύπωσις ἀπαραδέκτου ἱεραρχήσεως τῶν Προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Ἐνῶ εἰς τὴν γενικὴν του μορφήν τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐπιτυχὲς καὶ φωτισμένον, ἐν τούτοις ἡ μελέτη αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ὀδηγεῖ εἰς σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις³. Ἡ σοβαρώτερα δὲ ἐπιφυλάξις ἀναφέρεται εἰς τὴν δογματικὴν θεμελίωσιν τοῦ διατάγματος, ὡς μάλιστα ὑπομνηματίζεται εἰς τὰ μνημονευθέντα ἐγχειρίδια τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἱεραποστολικῆς θεολογίας.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω διάταγμα ἀναφέρεται, ὅτι ἡ ἱεραποστολή⁴ ἔχει τὴν πρῶ-

1. Βλ. *Decretum de Activitate Missionali Ecclesiae*, κεφ. Α', ἄρθρ. 2, ἐν *Unam Sanctam*, Vatican II, l'activité missionnaire de l'Eglise, Ed. cerf, Paris 1967, σελ. 17.

2. J. R a t z i n g e r, *La mission d'après les autres textes conciliaires*, ἐν Vatican II, l'activité missionnaire de l'Eglise, Paris 1967, σελ. 122 ἐξ. Y. C o n g a r, *Principes doctrinaux*, ἐν προμν. ἔργῳ, σελ. 188 ἐξ. T h o m a s o h m, *Faites des Disciples de toutes les nations*, III, Paris 1967, σελ. 214 ἐξ. R. P. O l i v i e r, *L'Eglise est mission ἐν Mission et liberté religieuse*, 37, Semaine de missiologie de Louvain, 1967, σελ. 22-23. A. R e t i f, *La mission, éléments de Theologie et de spiritualité missionnaire*, Paris 1963, σελ. 11-26 κ. ἕλ.

3. Καὶ εἰς τὸ διάταγμα τοῦτο περιλαμβάνονται ἐμμέσως τὰ περὶ πρωτείου, τονίζεται ἡ σχέσις τοῦ ἐπισκόπου ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἀνά τὴν οἰκουμένην ἔργον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς βάρος τῆς «τοπικῆς» Ἐκκλησίας, ἡ ἐπικρατοῦσα αἰσιοδοξία τοῦ διατάγματος δὲν στηρίζεται εἰς τὸ χαροποῦν πένθος τῆς Ἀναστάσεως, ἐνῶ δὲ ὑπάρχουν ἄρθρα διὰ τὸν ἱεραποστολικὸν ρόλον τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν, δὲν ὑπάρχει σχετικὸν ἄρθρον διὰ τοὺς μοναχοὺς, δὲν τονίζεται ἡ σημασία τοῦ λειτουργικοῦ μυστικισμοῦ διὰ τὴν ἱεραποστολήν κ.λ.π.

4. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἔχει ἐπικρατήσει διεθνῶς ὁ ὅρος *missio*, ὅστις ἔχει τὴν διπλὴν ἔννοιαν τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς. Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ διακρίνοντες τὰς ἐννοίας, ἀποστολή-ἱεραποστολή. εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ χρησιμοποιοῦμεν δύο διαφορετικοὺς ὄρους: τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς. Ἡ ἀποστολή ἀναφέρεται εἰς τὰ Πρόσωπα τοῦ Ἰοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ ἡ ἱεραποστολή εἰς τὸ ἔργον τῆς Θεότητος ἐντὸς τῆς ἱστορίας.

την ἀρχὴν τῆς «ex fontali amoris», εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ Πατρός, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Υἱὸς καὶ ἐξεπορεύθη δι' Υἱοῦ τὸ Ἄγ. Πνεῦμα (ἄρθρ. 2). Οὕτω γίνεται σύγχυσις τῶν ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεων τῆς Τριάδος μὲ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα τῶν ὑποστάσεων. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος περὶ ὑπάρξεως θείου σχεδίου τοῦ Πατρός διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποῦ ἀπεστάλη τὸ δεύτερον Πρόσωπον τῆς Τριάδος, ὁ Υἱός. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ διὰ τῆς παραθέσεως καινοδιαθηκικῶν τινῶν χωρίων, ὡς τὸ «ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν»⁵ καὶ ἄλλων⁶ δεικνύεται ἐμμέσως ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπῆρξεν ἀπλοῦς ἐκτελεστής τοῦ πατρικοῦ σχεδίου.

Τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀπόψεις θεμελιῶν οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι ὡς ἐξῆς: Ἐν πρώτοις, λέγουν, ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀποδίδεται ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Πατρός⁷. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἐπικαλοῦνται τὰ εὐαγγελικὰ ἐκεῖνα χωρία⁸ εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ἔννοιαι Θεοῦ καὶ Πατρὸς ταυτίζονται. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει καὶ διάφορος γνώμη ἐπὶ τοῦ προκειμένου, οἱ ὀρθόδοξοι⁹ π.χ. βλέπουν ἐνταῦθα τὸν τονισμὸν τῆς τοῦ Πατρὸς μοναρχίας διαφυλαττούσης τὸ τριαδικὸν τῆς θεότητος, καταφεύγουν οὗτοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς συστηματικῆς θεολογίας.

Ὁ Θεὸς Πατὴρ, ὑποστηρίζουν, δὲν προέρχεται ἐκ τινος ἐτέρας ἀρχῆς, οὐδὲ πέμπεται εἰς τὸν κόσμον. Αὐτὸς εἶναι ἡ («Ἀρχὴ ἄνευ ἀρχῆς»), ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ὁ Υἱός, «καὶ ἡ ὁποία μετὰ τοῦ Υἱοῦ δημιουργεῖ μίαν μόνον Ἀρχήν»¹⁰, ἐξ ἧς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἄγιον. Ἡ θεϊκὴ ἀγάπη θεωρεῖται ὡς ρέουσα¹¹ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Πατρός, κινητικὴ καὶ οὐχὶ στατικὴ κατάστασις. Ἡ ἀγάπη αὕτη γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ἐκπορεύει τὸ Πνεῦμα. Ἐκ τοῦ Πατρὸς κινεῖται εἰς τὸν Υἱόν, ἀπὸ τὸν Υἱὸν εἰς τὸ Ἄγ. Πνεῦμα καὶ διὰ μέσου τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Πατὴρ συνιστᾷ τὴν πηγὴν τῶν δύο ἄλλων Προσώπων τῆς Θεότητος, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τῆς ἱεραποστολῆς. Οὕτω ἡ ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία ἀρέσκειται νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα¹².

5. Ἰωάν. 14,28.

6. Λουκ. 4,18. Ἰωάν. 4,34· 6,38· 17,4. Ἀ' Τιμ. 2,5-7. Ἐβρ. 5,5· 3,1· 1,3 κ. ἄλ.

7. K. R a h n e r, Dieu dans le N. T., La signification du mot «Theos» ἐν Écrits Theologiques, Paris 1959, τ. I, σελ. 13-113.

8. Πράξ. 2,36· 3,13· 3,26· 5,30· 10,40, 42· 17, 24-31. Ἰακ. 1,27· 3,9. Ἀ' Πέτρ. 1,3· 2,4-5.

9. Mgr Cassien, L' enseignement de la Bible sur la procession du Saint-Esprit. P. E v d o k i m o v, L' Esprit Saint dans la tradition orthodoxe, Paris 1969, σελ. 51,52.

10. V. C o n g a r, μν. ἄρθρ., σελ. 187.

11. Τοῦτο στηρίζουν εἰς τὰς ἐρεῦνας τοῦ C. S p i c q, Agapé dans le N. T., analyse des textes, Paris 1959, II, σελ. 165.

12. Ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ T h o m a s O h m (μν. ἔργ., τ. 2, σελ. 200) ἐλάχιστοι

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω θέσεις ἡ ἐν Χριστῷ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελοῦν προεκτάσεις τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

Ὅθεν οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ καταλήγουν εἰς τὰ ἐξῆς δύο συμπεράσματα:

1) Ὑφίσταται ἄμεσος ἐξάρτησις τῶν ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεων τῆς Τριάδος ἐκ τῶν προσωπικῶν καὶ αἰωνίων σχέσεων τῶν Ὑποστάσεων.

2) Ὑπάρχει συσχέτισις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεων τῆς Ἁγίας Τριάδος μετὰ τοῦ ἐπιτελουμένου ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν κυρίως τὸ πρῶτον συμπέρασμα, καθότι νομίζομεν ὅτι διὰ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἀπόψεων κλονίζονται αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς περὶ τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τοῦτο θὰ ἀναπτύξωμεν περισσότερον τὴν σχετικὴν ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν:

Ὁ Θεὸς Πατὴρ γεννᾷ αἰδίως τὸν Υἱόν. Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκπορεύουσι αἰδίως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς σύνδεσμον τῆς μεταξὺ τῶν ἀγάπης. Αὕτη ἡ αἰωνία γέννησις τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ ἐκπορευτὸν τοῦ Πνεύματος ἀποτελοῦν προϋποθέσεις τῆς ἐν χρόνῳ γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τοῦ Πνεύματος. Ὅθεν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐντὸς τῆς ἱστορίας ἀποτελοῦν, ἀπόρροιαν τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος. Τοιοῦτοτρόπως συγγέονται αἱ ἐνδοτριαδικαὶ σχέσεις τῶν Προσώπων μετὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Ἡ ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία δηλαδὴ βασιζομένη κυρίως εἰς τὸν Τερτυλλιανὸν καὶ τὸν Αὐγουστίνον κάμνει σύγχυσιν τῶν ὄρων «processio» καὶ «missio» ὑποστήριζουσα τὴν ἐξάρτησιν τοῦ δευτέρου ἐκ τοῦ πρώτου. Διὸ καὶ λέγει ὁ καρδινάλιος P. Bérulle (1575-1629) ὅτι «πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Πατέρα διὰ τὴν πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, διότι ἄνευ αὐτῆς θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐν χρόνῳ Θεία ἐνανθρώπησις καὶ ἡ ἱεραποστολή»¹³. Ὁ Πατὴρ ἀπέστειλεν τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, δι' ἧς ἐγέννησεν Αὐτόν. Οὗτος ἀπέστειλεν Αὐτόν, ἐπειδὴ ἐγέννησεν Αὐτόν. Ὅ,τι δὲ ὁ Υἱὸς προετίμησε νὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν χρόνῳ διὰ γεννήσεως, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ γέννησις ἐξαρτᾶται ἀμέσως ἐκ τῆς προαιωνίου γεννήσεως ἐκ τοῦ Πατρὸς. «Ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον»¹⁴. Ὡς εἶναι ὁ Υἱὸς Θεὸς διὰ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀχρόνου γεννήσεως, οὕτω ἐγένετο καὶ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεως. Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ γεννήσεως καὶ

συγγραφεῖς μέχρι σήμερον ἔχουν τονίσει τὴν σχέσιν τῆς Ἁγ. Τριάδος μετὰ τῆς ἱεραποστολῆς. Τοῦτο πράττει ὁ W. A n d e r s e n. Βλ. Auf dem Wege zu einer Theologie der Mission, σελ. 41.

13. P. B e r u l l e, Grandeurs de Jesus, XI, 2, ἐκδ. Migne, 353-56.

14. Ἰωάν. 16,28.

Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πάλιν διὰ γεννήσεως¹⁵. «Ἀπεστάλη εἰς τὸν κόσμον ἕνεκα τοῦ ὅτι Αὐτὸς ἐγεννήθη»¹⁶. Ἡ ἀρχὴ δηλονότι τῆς ἐν χρόνῳ γεννήσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖται ἡ ἱεραποστολὴ, δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν αἰδιον ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησιν. Κατὰ φυσικὴν συνέπειαν ἡ αἰδιος καὶ ἡ ἐν χρόνῳ γέννησις τοῦ Υἱοῦ δὲν συνιστοῦν δύο γεννήσεις, καθότι ἡ δευτέρα ἐμπεριέχεται ἐν τῇ πρώτῃ. Κατ' ἀκρίβειαν δηλαδὴ ὑπάρχει μία μόνον γέννησις τοῦ δευτέρου Προσώπου, ἡ αἰδιος γέννησις, ἣτις ἔχει μίαν μόνον αἰωνίαν ἀρχὴν, τὸν Πατέρα. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἱεραποστολὴ ἀνάγεται ἀμέσως εἰς τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς αἰωνίαν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοιουτοτρόπως δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸν Πατέρα.

Ἐπίσης ἡ αἰδιος ἐκπόρευσις τοῦ τρίτου Προσώπου ἔχει μίαν αἰωνίαν ἀρχὴν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, καὶ δύο ἐνεργείας: Μίαν αἰωνίαν, τὴν αἰδιον ἐκπόρευσιν καὶ μίαν ἐν χρόνῳ, τὴν πέμψιν κατὰ τὴν Πεντηκοστήν. Διὰ τῆς θεωρήσεως δὲ τῆς ἐν χρόνῳ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ὡς προεκτάσεως τῆς αἰδίου ἐκπορεύσεως Αὐτοῦ καταχωροῦται ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Filioque.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ ρωμαιοκαθολικὴ θεολογικὴ σκέψις μὴ δεχομένη, ὡς γνωστόν, διάκρισιν τῆς οὐσίας ἀπὸ τὰς ἀκτίστους ἐνεργείας τῆς θεότητος ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς ἱεραποστολῆς (missio) εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, λόγῳ τῆς ταυτίσεως τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων τῆς Τριάδος, γεννητοῦ καὶ ἐκπορευτοῦ, πρὸς τὰς ἐν χρόνῳ ἰδιότητας τῆς Θεότητος, τὰς φανερώσεις δηλονότι τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος¹⁷. Τοιουτοτρόπως φαίνεται ἐνταῦθα ἡ ἀμετακίνητος θέσις τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας ἐπὶ τῆς φιλιοκβιστικῆς παραδόσεως, ἃν καὶ ἀποφεύγεται εἰς τὸ «Πρὸς τὰ ἔθνη» διάταγμα ὁ ὅρος «Filioque». Ἡ πίστις δὲ εἰς τὸ Filioque καὶ ὁ ὑπερτονισμὸς τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρὸς δημιουργοῦν μεγαλυτέραν σύγχυσιν. Βεβαίως διακρίνει τις εἰς τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα νὰ ὑποφώσκη προσπάθεια θεωρήσεως τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρὸς κατὰ τὰ δεδομένα τῆς παλαιᾶς πατερικῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἀποφεύγεται ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου Filioque. Οἱ συντάκται τοῦ διατάγματος προσεπάθησαν νὰ συμβιβάσουν τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ Filioque. Οὗτοι ἐνόμισαν ὅτι ὁ τονισμὸς τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς, θεωρουμένου κατ' αὐτοὺς ὡς πηγῆς τῆς ἱεραποστολῆς, ἐνισχύει τὴν θεωρίαν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν Διαμαρτυρομένων περὶ ἱεραποστολικῆς διαδοχῆς, ἱκανοποιεῖ δὲ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς. Ὡς θὰ ἴδωμεν ὅμως, ἡ ὀρθόδοξος ἀντίληψις περὶ τῆς μοναρχίας τοῦ Πατρὸς τυγχάνει ἀντίθετος καὶ ὅλως ἀσυμβί-

15. P. Berulle, μν. ἔργ., σελ. 356.

16. Κατὰ τὸν πάπα Γρηγόριον τὸν μέγαν, παρὰ A. R e t i f, La mission..., σελ. 23.

17. Πρβλ. T h o m a s O h m, μν. ἔργ., τ. 2, σελ. 98,104.

βαστος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Filioque, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἐπ' αὐτῆς ἡ θεωρία ὅτι ἀποτελεῖ ὁ Πατὴρ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγὴν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κηρύσσει τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς δὲν θεωρεῖ τὸ Πρόσωπόν Του ὡς τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἱεραποστολῆς κάμνουσα διάκρισιν οὐσίας καὶ ἐνεργείας τῆς θεότητος.

B'

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἔχει ἀναπτύξει συστηματικῶς ἱεραποστολικὴν θεολογίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἕκαστος θεολόγος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ διαφυλαχθείσης διδασκαλίας, παραδόσεως καὶ ἀληθείας δύναται νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων. Οὕτω θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξύ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς.

Ὡς εἶναι γνωστὸν ἡ ἀδιαίρετος Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων διὰ τῆς διατυπώσεως τοῦ δόγματος τῆς ὁμοουσιότητος καὶ ὁμοτιμίας τῶν τριῶν Προσώπων ἔλυσε διὰ παντὸς τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀποκλείουσα τοιουτοτρόπως πᾶσαν μορφήν ὀντολογικῆς ὑποταγῆς μεταξύ των. Ὅμως δὲν διευτυπώθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας σχετικὴ διδασκαλία ἀναφερομένη εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐνδοτριαδικῆς ἱεραρχήσεως καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ τοῦτο νὰ παραμένῃ θεολογούμενον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ὀρθόδοξου θεολογίας. Παρὰ ταῦτα ἡ θεολογία τῆς Ἀνατολῆς ἀπέφυγε συστηματικῶς οἰανδήποτε ἐξάρτησιν ἢ σύγχυσιν μεταξύ τῶν αἰώνιων προσωπικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῶν ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ ἡ ἄμεσος συσχέτισις τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων (γεννητοῦ καὶ ἐκπορευτοῦ) πρὸς τὰς ἐν τῷ κόσμῳ φανερώσεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ὀδηγεῖ ἀναποφεύκτως εἰς ἀντιφάσεις. Διότι, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεισαν ρωμαιοκαθολικὴν διδασκαλίαν, καθ' ἣν αἱ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἀποτελοῦν προεκτάσεις τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, ἡ «οἰκονομικὴ Τριάς — ὡς λέγουσιν — εἶναι ἀπόρροια τῆς αἰδίου Τριάδος», τότε ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν ἐξῆς ἀντίφασιν: Ἐὰν ἡ ἐν χρόνῳ σάρκωσις τοῦ Υἱοῦ εἶναι προέκτασις τῆς αἰδίου Αὐτοῦ γεννήσεως, τότε εἰς τὰς ἐνδοτριαδικὰς σχέσεις εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπικρατῇ ἡ τοῦ Πατρὸς μοναρχία.

Ἐὰν πάλιν ἡ ἐν χρόνῳ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ταυτίζεται μετὰ τῆς αἰδίου ἐκπορεύσεως ἐκ τοῦ Πατρὸς, τότε εἰσάγεται εἰς τὰς ἐνδοτριαδικὰς σχέσεις ἡ δυαρχία τῆς θεότητος, ἐξ ἧς ἡ διάσπασις, λόγῳ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Υἱοῦ εἰς τὴν ἐν χρόνῳ πέμψιν. Διότι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, ἔστω καὶ ὡς ὁμοοῦσια Πρόσωπα, δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν μίαν ἀρχὴν. Κατὰ συνέπειαν ἐκ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεων, ἐκ τῶν αἰδίων σχέσεων ὀδηγοῦμεθα ἄλλοτε εἰς μοναρχίαν καὶ ἄλλοτε εἰς δυαρχίαν ἐν τῇ θεότητι, πράγμα τὸ ὁποῖον

εἶναι ἀπαράδεκτον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνωτέρω ἀντιφάσεων θὰ ἡδύνατό τις νὰ διακρίνη σαφῶς τὰ προσωπικά, «ἀκίνητα», ἰδιώματα ἐκάστης ὑποστάσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τὰς ἐν χρόνῳ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας οἰκονομίας ἀποκαλύψεις Αὐτῆς, νὰ δεχθῆ ἠδηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει διάκρισις οὐσίας τῆς θεότητος καὶ ἐνεργείας τῆς θεότητος¹⁸.

Ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἱεραρχήσεως ἐν τῇ Τριάδι, ἐν τῇ αἰδίῳ καταστάσει καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει Αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ, λέγομεν ὅτι καὶ αὕτη ἢ λέξις («ἱεράρχησις») ἐν τῇ Τριάδι, ἔστω καὶ ἡθικῆς τάξεως, προκαλεῖ δέος καὶ φόβον δι' ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται, ἐν τῇ αἰδίῳ καὶ ἐν χρόνῳ καταστάσει τῆς Τριάδος, τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς, ἥτις ἀποκλείει οἰανδήποτε μορφήν ὀντολογικῆς ὑποταγῆς συγχύσεως ἢ ταυτίσεως τῶν τριῶν Προσώπων καὶ διαφυλάττει τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐν τριάδι Μονάδος καὶ τῆς ἐν μονάδι Τριάδος.

Ἡ ἐν τῇ αἰδίῳ καταστάσει ὑπάρχουσα μοναρχία ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτεται ἐνῶ αἱ ἄλλαι δύο ὑποστάσεις, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτουν τὸ ἀόρατον, τὸ ὅποῖον ἢ πλειονότης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐθεώρει ὡς ὑποστατικὸν ἰδιώμα τοῦ Πατρὸς¹⁹. Ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Υἱῷ: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν»²⁰. Δηλαδὴ μία οὐσία (ἓν ἐσμεν), ἀλλ' εἰς δύο διακεκριμένας ὑποστάσεις (Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ). Ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτεται καὶ διὰ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «Ἡμῖν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ»²¹. Συνεπῶς ἡ ἀποκαλυπτομένη ὑπόστασις εἶναι ἢ τοῦ Πατρὸς. Αὕτη ἔχει μόνον τὰς ιδιότητας τοῦ γεννᾶν καὶ ἐκπορεύειν, τῆς ἀποκαλύψεως δηλονότι ἐν ἄλλοις προσώποις: Ἡ πατρότης τοῦ Θεοῦ ἐγκτεται εἰς τὸ γεγονός τῆς αἰωνίας κενώσεώς του, διὰ τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ὁ Πατὴρ εἶναι λοιπὸν ἢ θεογόνος Πηγὴ, τὸ Βᾶθος τὸ αὐτο-ἀποκαλυπτόμενον, Ἄβυσσος ἢ ἀβόλιστος, Ἀρχὴ ἢ ἀδιερεύνητος. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι διπλὴ εἰκὼν τῆς ἀποκαλυπτομένης Ἀγάπης, λαμβανομένη ἐκ τοῦ Πατρὸς. Αἱ σχέσεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα θεμελιοῦνται ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων, γεννητότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκ-

18. Ὁ σχολαστικισμὸς δικαιώνει τὸ Filioque, διότι ταυτίζει τὴν αἰδίον ἐκπόρευσιν, τὴν οὐσίαν δηλαδὴ τῆς θεότητος καὶ τὴν ἐν χρόνῳ δι' Υἱοῦ φανέρωσιν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, τὴν ἐνέργειαν δηλαδὴ τῆς Θεότητος. Πρβλ. Ν. Μ α τ σ ο ὑ κ α, Ἡ ἐπενέργεια τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἐν Τὸ Ἁγ. Πνεῦμα, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 168.

19. Σ. Ἀ γ ο υ ρ ἰ δ ο υ, Filioque, ἡ σημασία τῶν θεολογικῶν διαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν Περί Ἁγίου Πνεύματος, Ἀθήναι 1971, σελ. 38.

20. Ἰωάν. 10,30.

21. Α' Κορινθ. 2,10-11.

πορευτοῦ τοῦ Πνεύματος, ἅτινα ἰδιώματα ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀντίθετα τῆς οὐσίας των, ἀλλ' ὅλως ἀντιθέτως ἀποκαλύπτουν, ὅτι ἡ ἰσοθεΐα των καὶ ἡ ὁμοουσιότης των προέρχεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται αἰδίως ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Ἁγ. Πνεῦμα ἐπίσης ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰδίως ἐκπορεύεται, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἰσάγεται ἀναγκαίως μία ὄντολογικὴ διαβάθμισις, κλιμάκωσις τῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ σημαίνει τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν περιοχὴν τῶν προσωπικῶν σχέσεων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία λοιπὸν ἀποκλείει πᾶσαν προβληματικὴν αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ὑποταγῆς (*subordinatio*) καὶ παραγωγῆς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Τριάδος, δεχομένη τὴν τοῦ Πατρὸς μοναρχίαν εἰς τὰς προσωπικὰς σχέσεις τῶν ὑποστάσεων. Αὕτη ὅμως ἡ μοναρχία δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ὑφίσταται ἔστω καὶ τιμητικὴ ἱεράρχησις εἰς τὰς ἐνδοτριαδικὰς σχέσεις, δὲν σημαίνει δηλαδὴ τὴν πηγὴν τῆς καταγωγῆς, προελεύσεως ἢ προεκτάσεως τῶν δύο ἄλλων ὑποστάσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς διαφυλάξεως τῆς ἐνότητος τῶν Προσώπων καὶ τοῦ τριαδικοῦ τῆς θεότητος.

Προσέτι θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ μοναρχία τοῦ Πατρὸς φανεροῦται καὶ κατὰ τὰς ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεις τῆς Ἁγίας Τριάδος. Αὕτη θεμελιούται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πατὴρ ἀποστέλλει, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Πρῶτον ἀποστέλλεται ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔπειτα ἀποστέλλεται τὸ Ἁγ. Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴν Πεντηκοστήν. Πάντοτε δὲ τὰ ἀποστελλόμενα θελήσει τοῦ Πατρὸς ἐν ἀσυγχύτῳ ταυτότητι Πρόσωπα σκοπὸν ἔχουν νὰ ἀποκαλύψουν τὸ θέλημά Του καὶ νὰ τελειώσουν τὸ ἔργον Αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι αἱ ἐνδοτριαδικαὶ σχέσεις ἀναφέρονται καὶ ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ εἰς τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ ἡ πηγὴ τοῦ φωτὸς δὲν εἶναι λαμπροτέρα τοῦ φωτὸς.

Ὅμως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ μοναρχία τοῦ Πατρὸς ὀδηγεῖ εἰς τιμητικὴν ἱεράρχησιν δυναμένην νὰ φέρῃ ἡμᾶς εἰς τὸ σχῆμα (Πατὴρ-Υἱὸς+Πνεῦμα) ἢ (Μονὰς-Δυάς), τὸ ὁποῖον εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας²². Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ἑψιν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατανοεῖ τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς ὡς ἀρχὴν διαφυλάττουσαν τὸ τριαδικὸν τῆς θείας Μονάδος καὶ ἀποκλείουσα τοιοῦτοτρόπως πᾶσαν μορφήν δυαδικότητος ἐντὸς τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἔλληνας πατέρας ἡ ὁμολογία τῆς ἐνότητος τῆς Τριάδος συνίστατο εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Πατρὸς καὶ οὐχὶ τῆς θείας φύσεως ὡς μοναδικῆς ἀρχῆς

22. Κατ' ἐξάφρῃσιν ὁ π. S. B o u l g a k o f f δέχεται τὴν ὑπαρξίν δυάδος ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Τριάδος. Βλ. *Verbe incarné*, Paris 1943, σελ. 236 ἔξ. Τ ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, *Le Paraclète*, Paris 1944, σελ. 351 ἔξ.

καὶ πηγῆς τῶν ὑποστάσεων²³. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει ἡ ὁμοουσιότης μεταξύ τῆς ὑποστάσεως, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτεται καὶ ἐκείνων αἴτινες τὴν ἀποκαλύπτουν, μεταξὺ ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀποστέλλει καὶ ἐκείνων, αἴτινες ἀποστέλλονται, ὑπάρχει, καὶ ταυτότης σκέψεως, θελήσεως, λόγων, ἔργων. Ὁ Τριαδικὸς Θεὸς ὑπάρχει καὶ ἐνεργεῖ πρὸ καὶ ἐντὸς τῆς ἱστορίας ὡς ὁμοδύναμος Μονὰς ἐν βουλῇ καὶ θελήσει. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄστοχον νὰ γράφεται ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν²⁴ περὶ ἐκτελέσεως ἐκ μέρους τοῦ Υἱοῦ τῆς ἐντολῆς τοῦ Πατρὸς. Διότι ἡ θέλησις τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι ἐντολὴ πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ μία ἀποκάλυψις Ἐαυτοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἀγάπης²⁵. Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Πατρὸς οὐχὶ βεβαίως πατροπασχητικῶς, εἰς τὸ ἔργον τοῦ Υἱοῦ²⁶. Πάντα ταῦτα σημαίνουν ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει ὡς ἡ Τριάς, ἀποκαλύπτεται εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, αὐτουργίᾳ τοῦ Υἱοῦ, καὶ συνεργείᾳ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ὡς ἡ Τριάς, γνωρίζεται ὑπὸ τοῦ πιστοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ὡς ἡ Τριάς, βιοῦται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἡ Τριάς καὶ διδάσκεται ὑπὸ τῆς ἱεραποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἡ Τριάς.

Ὁ μέγας ρώσσοσ θεολόγος τῆς διασπορᾶς S. Boulgakoff δέχεται τὴν ὑπαρξιν τιμητικῆς ἱεραρχήσεως ἐν τῇ αἰδίῳ καὶ ἐν χρόνῳ καταστάσει τῆς Τριάδος²⁷. Ἡ ἱεράρχησις αὕτη λέγει καταδεικνύεται σαφῶς ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Προσέτι ἐπικαλεῖται οὗτος πλῆθος σχετικῶν καινοδιαθηκικῶν χωρίων. Προχωρῶν δὲ ἐτι περισσότερον ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Δύαξ, Υἱὸς-Πνεῦμα, ἔχει κοινὸν ἰδίωμα ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν ἐξ ἀγάπης πρὸς Αὐτὸν προσευχὴν. Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ διὰ μιᾶς ἀγάπης, ἥτις αὐτοκενοῦται, ποιῶν τὴν ἰδίαν ζωὴν, ζῶν τῶν ἄλλων δύο ὑποστάσεων, αὐτοθυσιάζεται διὰ τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος. Ὁ Πατὴρ ὅμως δὲν προσεύχεται, δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης προσευχῆς, καθότι ἄτοπον νὰ παρακαλῇ τις τὸν ἑαυτὸν του. Ἀντιθέτως δὲ ἡ δυὰξ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ἐξ ἀγάπης δεήσεως πρὸς Αὐτόν. Βεβαίως ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, λέγει ὁ Boulgakoff, δὲν προσεύχονται πρὸς τὸν Πατέρα ὡς δημιουργόν των. Ἡ ἐξ ἀγάπης παράκλησις τοῦ Πατρὸς, λέγει οὗτος, δὲν σημαίνει ὑποβιβασμὸν τοῦ Δευτέρου Προσώπου (Ἀρειανισμός), οὐδὲ τοῦ Τρίτου (Μακεδόνιος).

Ὅτι ὁ Υἱὸς ἐν τῇ θεανθρωπίνῃ Αὐτοῦ φύσει, ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ

23. Ἰωάν. Δαμασκ. PG 94,848-49. Ἐπίσης βλέπε P. Evdokimov, L'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe, Paris 1969, σελ. 46-54.

24. Βλ. παραπομπὰς 1 καὶ 2.

25. Ἰωάν. 5,26, 36· 6,27,28· 5,30· 6,57-13,3.

26. Ἰωάν. 8,16: «Ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με». Καὶ περαιτέρω: «Καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὐκ ἀφῆκεν με μόνον», Ἰωάν. 8,29.

27. Πρβλ. Κ. Παπουλίδης, «Σοφιολογία καὶ πνευματολογία» ὑπὸ S. Boulgakoff καὶ V. Lossky, ἐν Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 213.

μεσιτεύει παρὰ τῷ Πατρὶ οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων. Τὸ ὑποστηριζόμενον ὅμως ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου π. Boulgakoff ὅτι ἡ ἐν τῷ οὐρανῷ μετὰ τὴν ἐνδοξον ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου δέησις πρὸς τὸν Πατέρα, ἵνα πέμψῃ τὸν Παράκλητον ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἰδίωμα τῆς πρὸς τὸν Πατέρα προσευχῆς εἶναι αἰδιον ἰδίωμα, ὡς τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, συνιστᾷ πλάνην. Βεβαίως ἡ προσευχὴ αὕτη τοῦ Υἱοῦ ἔλαβεν χώραν μετὰ τὴν δόξαν Αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποδεικνύει τὴν αἰδιότητα τῆς ἰδιότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα παρακλήσεως. Ἡ ἐν τῷ οὐρανῷ δέησις τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογίαν συνιστᾷ τὴν ἐσχάτην πράξιν τῆς κενωτικῆς καταστάσεως τοῦ Κυρίου²⁸. Ὁ Ἰησοῦς καὶ μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Παρακλήτου παραμένει ὁ αἰώνιος μεσίτης, ἀλλ' οὐχὶ πλέον ὁ παρακαλῶν καὶ ἱκετεύων ὡς ἐν τῇ κενωτικῇ καταστάσει. Τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα εἶναι μόνον τρία: ἀγέννητον τοῦ Πατρὸς-γεννητὸν τοῦ Υἱοῦ- ἐκπορευτὸν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς. Ἡ δι' Υἱοῦ ἐμφύσησις τοῦ Πνεύματος εἰς τοὺς μαθητὰς ἢ ἡ κάθοδος κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν δὲν συνιστᾷ προσωπικὸν ἰδίωμα, ἀλλ' ἰδιότητα τῆς θεανθρωπίνης ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ. Ἐὰν ἤτο προσωπικὸν ἰδίωμα ἡ «δι' Υἱοῦ» πέμψις τοῦ Πνεύματος, τότε θὰ ὀδηγοῦμεθα εἰς τὸ Filioque καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν δυαρχίαν ἐν τῇ Θεότητι. Οὐδεμία, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ὑφίσταται ταύτισις μεταξὺ τῆς αἰδίου ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, τῆς καθ' ὑπαρξιν ἐκπορεύσεως, ὡς λέγει ὁ Ἁγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς²⁹, καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεως Αὐτοῦ, τῆς «κατ' εὐδοκίαν ἀποστολῆς», ἡ ὁποία εἶναι κοινὴ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ³⁰. Ἡ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀποστολή³¹ εἶναι ἰδιότης τῆς ἐν χρόνῳ ἀποκαλυφθείσης θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ οὐχὶ προσωπικὸν ἰδίωμα διὸ καὶ μένει ἀμετάβλητος ἢ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰδιος ἐκπόρευσις τοῦ Πνεύματος³². Τὸ «δι' Υἱοῦ» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰτίαν, ἀλλ' εἰς τὴν μεσιτείαν. Διὰ τοῦτο ἡ δι' Υἱοῦ ἀποστολὴ τοῦ Παρακλήτου

28. Κατὰ τὸν VI. L o s s k y, εἶναι μία εἰδικὴ ἐκδήλωσις τῆς θεότητος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ. *A P image et à la ressemblance de Dieu*, Paris 1967, σελ. 91.

29. «Αὕτη γὰρ ἡ Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ προαιώνιος χαρὰ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστίν, ὡς κοινὸν μὲν αὐτοῖς κατὰ τὴν χρῆσιν (δι' ὅ παρ' ἀμφοτέρων καὶ πρὸς τοὺς ἀξίους πέμπεται)· μόνον δὲ τοῦ Πατρὸς καθ' ὑπαρξιν ὑπάρχον, δι' ὃ καὶ παρ' αὐτοῦ μόνον ἐκπορεύεται καθ' ὑπαρξιν», Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, PG 150,1145B.

30. Α. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐν Τὸ Ἁγιον Πνεῦμα, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 83.

31. Ἰωάν. 16,14-15. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Υἱοῦ ἐμφαίνεται καὶ εἰς τὰ Ἰωάν. 15,16 καὶ 14,26.

32. Ὑπὲρ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου αἰδίου ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός τῆς πέμψεως Αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Υἱοῦ εἰς τοὺς Προφῆτας καὶ δικαίους τῆς Π. Διαθήκης. Ἐπίσης εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν βάπτισιν τοῦ Υἱοῦ βλέπομεν πάλιν τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν.

33. Πρβλ. Κυρ. Ἀλεξ. (Ἐπιστ. LV, PG 77,316D) ἔνθα: «Τὸ Ἁγ. Πνεῦμα ἐκπορεύεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ Υἱοῦ».

δὲν μεταβάλλει τὸ προσωπικὸν ἰδίωμα τοῦ ἐκπορευτοῦ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς καθ' ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεις τῆς Τριάδος καὶ οὐχὶ εἰς τὰς προσωπικὰς σχέσεις τῆς αἰδίου Τριάδος³³. Τὸ Ἄγ. Πνεῦμα δηλαδὴ ἀναπαύεται ἐν τῷ Υἱῷ, χορηγεῖται μόνον εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῶν μαθητῶν καὶ δι' ἐν ὠρισμένον σκοπὸν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, πέμπεται κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ πάντα ταῦτα συμβαίνουν κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Ἄγ. Τριάδος, ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἐν χρόνῳ θείας οἰκονομίας. Δεδομένης δὲ τῆς διακρίσεως τῶν αἰδίων προσωπικῶν σχέσεων τῆς Τριάδος, ἀπὸ τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεις Αὐτῆς, τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, οὐδόλως μεταβάλλεται ἢ τοῦ Πατρὸς μοναρχία ἥτις χαρακτηρίζει τὰς ἐνδοτριαδικὰς σχέσεις. Τὸ Filioque δηλαδὴ προσβάλλει τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς, ἐχέγγυον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν Προσώπων καὶ εἰσάγει ὡς ἀρχὴν τῆς ἐνότητος οὐχὶ τὸ Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὴν θείαν φύσιν.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἡ γέννησις τοῦ Λόγου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἄνευ τῆς ἀναγκαίας ἀκολουθίας αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεως. Δὲν ἐγέννησεν δηλαδὴ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ αἰδίως τὸν Υἱόν, ἕνα ἀποστείλλη Αὐτὸν ἐν χρόνῳ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ ἀνιδιοτελοῦς καὶ μόνον ἀγάπης ἐγέννησεν Αὐτόν. Ἐπίσης ἐξ ἀνιδιοτελοῦς καὶ τελείας ἀγάπης ἐξεπορεύθη αἰδίως ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Ἄγ. Πνεῦμα. Κατὰ συνέπειαν οὐδεμία ἀναγκαιότης ὑφίσταται τῶν ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκ τῶν προσωπικῶν ιδιωμάτων τῆς Τριάδος, τῆς ἱστορίας ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Θεότητος.

Συμπερασματικῶς λέγομεν ὅτι ἡ ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία ἀγωνιζομένη καὶ σήμερον νὰ στηρίξῃ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευτὸν τοῦ Ἄγ. Πνεύματος ἀναγάγει τὰς ἐν χρόνῳ ἐνεργείας τῆς Τριάδος εἰς τὰς αἰδίους προσωπικὰς σχέσεις τὰς καθοριζομένας ἐκ τῶν ιδιωμάτων ἐκάστου προσώπου, ταυτίζει δηλαδὴ τὴν Οἰκονομίαν μετὰ τῆς Τριάδος. Τοιοῦτοτρόπως ὅμως ὀδηγοῦμεθα εἰς σύγχυσιν ἰδιοτήτων τῆς ἀποκαλυφθείσης θεότητος καὶ ιδιωμάτων τῶν Προσώπων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐμπερικλείει κινδύνους οὐσιαστικῆς ἐνδοτριαδικῆς ἱεραρχήσεως, ἀνίσων σχέσεων, ὑποβιβασμοῦ ἢ ὑποταγῆς μεταξὺ τῶν Προσώπων. Ἀντιθέτως διὰ τῆς διακρίσεως οὐσίας καὶ κοινῆς τριαδικῆς ἐνεργείας, προσωπικῶν ιδιωμάτων καὶ ἱστορικῶν ἀποκαλύψεων καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς μοναρχίας τοῦ Πατρὸς ἀποκλείεται πᾶσα διατάραξις τῆς ὁμοουσιότητος καὶ ὄντολογικῆς ἰσοθείας μεταξὺ τῶν τριῶν Προσώπων.

Αὐτὴν τὴν μοναρχίαν, ἥτις δεικνύει τὸν προσωποκρατικὸν χαρακτῆρα τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος³⁴ ἤθελον νὰ τονίσουν καὶ οἱ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χαρακτηρισμοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς «αἰτία», «πηγαία Θεότης», «ὁ Θεός», «αὐτοθεός» ἐν σχέσει πρὸς τὰ Πρόσωπα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Δὲν ἤθελον νὰ ἐκφράσουν εἶδος τι ὑποταγῆς, «subordinatio», τῆς Δυάδος πρὸς τὸν Πατέρα,

34. P. E v d o k i m o v, L' Esprit Saint, μν. ἐργ., σελ. 46,58 .

ἀλλὰ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς, ὡς συγκεκριμένην ἀρχὴν τῆς ἐνότητος τῆς μιᾶς Τριάδος. Ὑπερασπιζομένη ἡ ἀνατολικὴ θεολογία τὴν ἀτίδιον ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ὁμολογεῖ πίστιν εἰς τὸ «ἀπλοῦν» τῆς Τριάδος, ἔνθα ὑπάρχει ἀπόλυτος διάκρισις τῶν τριῶν Προσώπων, καὶ συγχρόνως δεικνύεται ἡ ἐνότης των ἐν τῷ Πατρὶ, ὅστις δὲν εἶναι μόνον Μονάς, ἀλλ' ἐν τῇ ιδιότητι τοῦ Πατρὸς, εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ ἡ ἐκφράζουσα τὴν Ἁγ. Τριάδα ὡς μίαν Θεότητα. Ὁ Μ. Φώτιος³⁵ ἀναφέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ζυγοῦ διὰ νὰ δείξῃ τὴν μοναρχίαν τοῦ Πατρὸς εἰς τὰς ἐνδοτριαδικὰς σχέσεις: Ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ κεντρικὸς ἄξων καὶ οἱ δύο ἰσοῦψεῖς δίσκοι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τὰ δύο πρόσωπα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Ἡ μοναρχία τοῦ Πατρὸς διατηρεῖ τὴν ὑπέροχον ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τῶν ὑποστάσεων, χωρὶς νὰ ἀφήνῃ νὰ κλίνη ὁ ζυγὸς ἀπὸ τὸ ἐν ἢ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος³⁶.

Ἐπίσης δεόν νὰ τονισθῇ ὅτι ἀπορρίπτουσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν ἀριθμητικὴν Τριάδα ἢ τὰς περὶ Τριάδος θεωρίας τοῦ Πλωτίνου δέχεται ὅτι εἶναι ἄληπτος καὶ «ὑπὲρ νοῦν», διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν ἢ ἐκτὸς τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας γνῶσις τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων³⁷. Εἶναι ἀδύνατος ἡ νοησιαρχικὴ κατανόησις τοῦ Τριαδικοῦ μυστηρίου, διότι πᾶσα γνῶσις, ἀλήθεια καὶ ἐπιστήμη, εἶναι μεταγενεστέρα τῆς «μοναρχικωτάτης» Τριάδος. Διὸ καὶ λέγει ὁ Εὐάγγελος, εἶναι μακάριος ὁ ἀνθρωπος ὁ φθάσας εἰς τὴν ἀπέραντον ἀγνωσίαν. Παρὰ ταῦτα διδάσκει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὅτι ἡ πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἔξω κοινωνία καὶ κίνησις τῶν τριῶν Προσώπων τῆς μιᾶς Θεότητος ἔχει ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπην³⁸; καθότι ἀπροσδεῆς ὡς τέλειος θεὸς ὁ Πατὴρ, ὡς καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἁγ. Πνεῦμα. Κατὰ συνέπειαν τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου εἶναι σχέδιον ὀλοκλήρου τῆς Τριάδος καὶ οὐχὶ μόνου τοῦ Πατρὸς³⁹. Ὁ Πατὴρ ἠυδόκησεν, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Οὐδὲν ἐκ τῶν τριῶν Προσώπων ἠθέλησεν ἢ συνήργησε περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐνέργεια τῆς Τριάδος εἶναι κοινή, εἰ καὶ κατὰ διάφορον τρόπον συμμετέχει εἰς αὐτὴν ἕκαστον Πρόσωπον: «ὅπου γὰρ ἂν μία τῆς Τριάδος ὑπόστασις παρῇ, πᾶσα πάρεστιν ἡ Τριάς· ἀδιασπᾶστος γὰρ ἔχει πρὸς αὐτὴν καὶ ἡνωται μετ' ἀκριβείας ἀπάσης»⁴⁰. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἀρχὴ τῆς ἱεραποστολῆς ἔχει τὴν ἀναγωγὴν

35. Ἀμφιλόχεια, PG 101,896.

36. Vl. L o s s k y, A P' image..., Paris 1967, σελ. 77.

37. Κυρ. Ἱεροσ., Κατηχήσεις, 16, PG 33,953. Δαμασκ., PG 94,820.

38. Γ. Μ α ν τ ζ α ρ ἰ δ ο υ, Ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδοξίας, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 10.

39. Μ. Ἀ θ α ν α σ ἰ ο υ, Πρὸς Σεραπίωνα 53, BEP 33,120. Πρβλ. Ν. Κ α β ἄ σ ι λ α, PG 90,624.

40. Ἱ. Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ ο υ, Εἰς Ρωμ., Ὁμιλία 13,8. PG 60,519. Τοῦ αὐτοῦ, PG 59, 472. Μ. Βασιλείου, Κατὰ Σαβελλιανῶν..., 5, PG 31, 600. Γρ. Παλαμᾶ, Λόγοι Ἀποδ. Β', 18,10-25, 19,25-30, ἐκδ. Π. Χρήστου, I, σελ. 95.

εις τὸν Τριαδικὸν Θεόν. Ταῦτα ἐπικυρεῖ ἡ «ἐπιφάνεια» τῆς Τριάδος κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ, μετὰ τὴν ὁποίαν ἤρξατο ἐπισήμως τὸ λυτρωτικὸν ἔργον.

Ἐπίσης ὁ ὀργανικὸς σύνδεσμος Τριάδος καὶ ἱεραποστολῆς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐντολῆς τοῦ ἀναστάντος Κυρίου, διὰ βάπτισιν καὶ εὐαγγελισμὸν τῶν Ἑθνῶν, «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁴¹. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων λέγει⁴² ὅτι ἡ πρώτη ἱεραποστολικὴ ἐπιτυχία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ὀφείλεται εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἁγίαν Τριάδα: «Ἐν γὰρ τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, βουλήσει Πατὴρ καὶ Υἱὸς, σταθεῖς ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, καὶ ἐπάρας τὴν φωνὴν αὐτοῦ, τῷ νοητῷ δικτύῳ τῶν λόγων, ψυχὰς ὡσεὶ τρισχιλίας ζώγρησε».

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς, ἥτις ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἀκίνητον, ἀλλὰ κοινὸν ἠθικὸν ἰδίωμα καὶ τῶν τριῶν Προσώπων. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἱεραποστολή, ἐνῶ ἐκδηλοῦται ἐντὸς τῆς ἱστορίας, θεμελιωμένη ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»⁴³, ἀνάγεται εἰς τὴν ἀγάπην τῶν Προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος. Τὰ πάντα καὶ αὐτὴ ἡ σωτηρία χαρίζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι⁴⁴.

Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας ἔχει δύο φάσεις, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου, τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος. Ἡ πρώτη φάσις καλεῖται ἀποστολή καὶ ἀρχεται διὰ τῆς ἐν χρόνῳ, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ. Αὕτη τελειοῦται διὰ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐπιδημίας τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁλόκληρος δηλαδὴ ἡ ἀγάπη καὶ τῶν τριῶν Προσώπων στρέφεται διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ δευτέρα φάσις καλεῖται ἱερά-ἀποστολή, περικλείει ἐντὸς αὐτῆς τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα, ἐκδηλοῦται μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ τελειωθῇ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Αὕτη ἡ δευτέρα φάσις ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν πρώτην, εἰς τὴν ἐν χρόνῳ δηλαδὴ φανερωθεῖσαν ἀγάπην τῆς Ἁγ. Τριάδος, οὐχὶ ὅμως εἰς τὰς αἰδίους προσωπικὰς σχέσεις Αὐτῆς. Τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον συνδέεται χωρὶς νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ λυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ ὅμως καὶ μὲ τὴν αἰδίον Αὐτοῦ

41. Μαθ. 28,19.

42. Κυρ. Ἱεροσολύμων, Κατηχήσεις 17, PG 33,993.

43. Μαθ. 28,19.

44. «Οὐκ ἄλλα Πατὴρ χαρίσματα, καὶ ἄλλα Υἱοῦ, καὶ ἄλλα Ἁγίου Πνεύματος· μία γὰρ ἡ σωτηρία, μία ἡ δύναμις, μία ἡ πίστις, εἰς Θεός, ὁ Πατήρ· εἰς Κύριος, ὁμογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ἐν τῷ Πνεύμα τὸ ἅγιον, ὁ Παράκλητος». Κυρ. Ἱεροσ. Κατηχήσεις 16, PG 33,953. Πρβλ. Μ. Βασιλειοῦ, PG 29,664. Ἱ. Χρυσόστομοῦ, PG 59,471.

γέννησιν⁴⁵. Διὰ τοῦτο ἡ ρίζα τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς ἀποστολῆς, ἡ πρώτη κίνησις δηλαδὴ πρὸς τὰ ἔξω τῆς ἀγάπης τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος στρέφεται ὁλόκληρος διὰ τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ ἄνθρωπος πάλιν στρέφεται διὰ τῆς ἱεραποστολῆς πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀγάπης μετὰ τῆς Ἁγ. Τριάδος. Τὸ θεανθρώπινον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία, εἶναι τὸ πεδῖον ἔνθα ἐπιτυγχάνεται ἡ συνάντησις Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἡ μοναρχία τοῦ Πατρὸς, ἡ ὁποία κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν συνιστᾷ τὴν πηγὴν τῆς ἐνότητος, ἅμα δὲ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν Προσώπων, τὸν ὄρον τοῦ τριαδο-ενικοῦ τῆς θεότητος, δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν θεωρίαν τῆς θεμελιώσεως τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς εἰς τὸ κοινὸν ἠθικὸν ἰδίωμα τῆς μετὰ τῶν τριῶν Προσώπων ἀγάπης, διότι «ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ὑποστατικὸν ἰδίωμα ἀλλὰ μία «τρισουμένη» αἰώνιος ἐνέργεια καὶ φλόξ τοῦ εἶναι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, πηγάζουσα ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι»⁴⁶.

Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν πρώτην κίνησιν τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐντὸς τῆς ἱστορίας εὐρίσκεται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἱεραποστολῆς. Ἡ γραμμικὴ κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς ἐξέλιξις τῆς ἱεραποστολῆς, ἥτις ἀρχεται ἐκ τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς, διέρχεται διὰ τῆς αἰδίου γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ὁδηγεῖ εἰς τὴν σύγχυσιν οὐσίας καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, αἰδίων σχέσεων τῶν Προσώπων καὶ ἐν χρόνῳ φανερώσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Αὐτὴ ἡ γραμμικὴ ἐξέλιξις προσβάλλει καὶ τὸ δόγμα τῆς τελειότητος καὶ ἀνευδρότητος τῶν τριῶν ὑποστάσεων. Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ γραμμικὴ, ἀθετος καὶ ἐξελικτικὴ αὕτη διδασκαλία τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας, ἥτις εἶναι σύμφωνος καὶ πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικὰς θεωρίας τοῦ Καθολικισμοῦ, εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἥτις διδάσκει ὅτι «ὁ ἔρωσ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν Προσώπων λέγεται... εἰ δὲ ὁ Θεὸς Ἁγάπη, ἐκδηλον ὅτι καὶ τὰ τρία πρόσωπα»⁴⁷.

Τέλος δέον νὰ ἐξετασθῆ ἐν ὀλίγοις ἡ ἀποψις τῶν ρωμαιοκαθολικῶν περὶ τῆς ἀμέσου συσχετίσεως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεων τῆς Ἁγ. Τριάδος

45. Ὁ Ἰ. Χριστὸς εἶπεν: «καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς» (Ἰωάν. 20,21). Ὁ Ἰησοῦς ἀπεστάλη ἐκ τοῦ Πατρὸς, Αὐτὸς πέμπει τοὺς ἀποστόλους. Ἁποστολή—πέμψις. Τὸ «καθὼς» σημαίνει μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἀλλὰ δὲν ταυτίζει τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν πέμψιν.

46. Ἀμφιλοχίου R a n t o b i t s, Ὁ Τριαδολογικὸς χαρακτήρ τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος, ἐν Περὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, Ἀθήναι 1971, σελ. 29.

47. Ἰ. Κ α ρ μ ῖ ρ η, Τὰ δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ο.Κ.Ε., ΙΙ, σελ. 847 (927).

μετά τῆς ἱεραποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ρωμαιοκαθολικὴ θεολογία ταυτίζει τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον μετὰ τοῦ ἐν χρόνῳ ἀποκαλυφθέντος λυτρωτικοῦ ἔργου. Συνεχίζεται δηλαδὴ ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεισα θεωρία. Ἐκ τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων εἰς τὰς ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψεις καὶ δι' αὐτῶν τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον ἀρδεύει ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ἡ ρωμαιοκαθολικὴ αὕτη θέσις ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας ἐκ λόγων κυρίως πολεμικῶν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Μόνον ὁ Πατὴρ, ἔλεγον οἱ καθολικοί, δύναται νὰ ἀποστέλλῃ χωρὶς νὰ ἀποστέλλεται. Ὁ Υἱὸς δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο. Οὗτος ἀποστέλλει τοὺς ἀποστόλους⁴⁸. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀποστολὴ τῶν μαθητῶν τῶν Ἀποστόλων⁴⁹ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἀποστολὴ τῶν μαθητῶν τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων⁵⁰. Διὰ τῶν Πατέρων φθάνομεν μέχρι σήμερον. Ἱεραποστολὴ εἶναι λοιπὸν κατ' αὐτοὺς μία θεία ἄλυσις ἣτις ἐνάνει τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀρχομένη ἐκ τοῦ Πατρός, θεμελιουμένη εἰς τὸ Πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ⁵¹, καὶ τελειουμένη κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Πῶς λοιπὸν οἱ διαμαρτυρόμενοι θέλουσι νὰ εἶναι ἱεραπόστολοι χωρὶς νὰ εἶναι ἀπεσταλμένοι, ἄνευ δηλαδὴ τῆς ἱεραποστολικῆς διαδοχῆς⁵²; Οὗτοι ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψιν τῆς θεμελιώσεως τῆς ἱεραποστολῆς οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Προσώπου, ἀλλ' ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη...»⁵³.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔχει βεβαίως ἀποφανθεῖ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θέσεων. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῶν ἐλλήνων πατέρων δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀρχὴν τῆς ἀποστολῆς καὶ ὡς πρώτην πηγὴν τῆς ἱεραποστολῆς τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἀνιδιοτελῆ κίνησιν τῆς μεταξὺ τῶν τριῶν Προσώπων ὑπαρχούσης θείας ἀγάπης. Ἐνῶ δὲ διδάσκει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τὴν περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς σχετικὴν διδασκαλίαν, δὲν ἔχει διατυπώσει θεωρίαν ἀναφερομένην εἰς τὸ θέμα τῆς ἱεραποστολικῆς διαδοχῆς. Ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν δέχεται τὴν ταύτισιν Ἐκκλησίας καὶ ἱεραποστολῆς⁵⁴ εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ ταυτίξῃ τὰς ἐννοίας ἀποστολικὴ καὶ ἱεραποστολικὴ διαδοχὴ.

Βεβαίως κατ' ἀκρίβειαν ἔχουν δικαίωμα ἐξασκήσεως ἱεραποστολῆς οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, οἱ Ἐπίσκοποι καὶ τὰ μέλη τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς γῆς

48. Ἰωάν. 20,21.

49. Β' Τιμ. 1,6.

50. Τίτ. 1,5.

51. «Sur son Etre propre». A. Retif, la mission..., σελ. 35. Οὗτος ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν τοῦ στήριζόμενος ἐπὶ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰωάννου 20, 21 «καθὼς ἀπέσταλέ με ὁ Πατὴρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς...».

52. P. B e r u l l e, μν. ἔργ., 637-665.

53. Ματθ. 28,19. Βλ. M. L e e n h a r d t..., Protestantisme et missions, Paris 1951, σελ. 9 ἐξ.

54. Ν. Ν η σ ι ὡ τ η, Ἡ Ἐκκλησιολογικὴ θεμελιώσις τῆς ἱεραποστολῆς, ἐν «ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ», τεῦχ. 17-18 (1963) 6-7.

ἀληθοῦς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις ἀναγνωρίζουσα κατ' οἰκονομίαν ἢ ἡμετέρα Ἐκκλησία καὶ τὰς ἑτεροδόξους Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζει ἐμμέσως καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν διεξαγομένους ἱεραποστολικὰς προσπάθειας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται ὅτι τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου, χωρὶς νὰ ταυτίζη ἢ νὰ συγχέη ταῦτα. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸ ἔργον, ἡ ἱεραποστολή τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀσκειῖται τὸ ἔργον τοῦτο. Ἡ «ἱεραποστολή ἐκπορεύεται πάντοτε ἐκ τῆς Ἐκκλησίας» «εἶναι ἐπέκτασις τῆς βασικῆς μαρτυρίας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν κόσμον»⁵⁵, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιολογικός, κατὰ δὲ τὸν σεβασμιώτατον Ὁρους Λιβάνου, Γεώργιον KHODRE⁵⁶ ἡ ἱεραποστολή «εἶναι ἡ ἀκτινοβολία, ἢ ἰδία ἢ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας», ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία.

Γ'

Διεξεληθόντες ἤδη τὰς ρωμαιοκαθολικὰς⁵⁷ καὶ ὀρθοδόξους ἀπόψεις περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐξωτ. ἱεραποστολῆς δυνάμεθα πλέον νὰ παρουσιάσωμεν δι' ὀλίγων ἕκαστον Πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν ἐξωτερ. ἱεραποστολήν.

ΠΑΤΗΡ

Τίς δύναται νὰ ὀμιλήσῃ περὶ Αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ Σιωπή, τὸ Μυστήριον, ἢ Ἀποκάλυψις ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀποκαλύπτεται ὡς ἴδωμεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν ἄλλων ὑποστάσεων. Αὐτὸς παραμένει πέραν παντὸς πέρατος. Κατοικεῖ μακρὰν πάσης δεκτικότητος, «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἄγνωστος εἰς τὴν οὐσίαν Του, ἀθέατος, ἀποκεκρυμμένος. Κατανοεῖται μόνον διὰ τῆς ἀγνοίας, ἢ ὁποία εἶναι πλήρης γνώσεως, διὰ τῆς ἀποφα-

55. Αἰ μ ι λ ι α ν ο ὺ (Μητρ. Καλαβρίας), Ἡ ἱεραποστολικὴ φύσις τῆς Ἐκκλησίας, ἐν «ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ», τευχ. 41-42, Ἰαν. - Ἰούν. 1969, σελ. 13.

56. G. K h o d r e, (Μητρ. Ὁρους Λιβάνου), Ἐκκλησία καὶ Ἀποστολή, ἐν «ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ», 11 (1961) 42.

57. Δὲν ἐπεξετάθημεν καὶ εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους, καθότι ἐνῶ περιπίπτουν καὶ οὗτοι εἰς τὰς συγχύσεις τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῶν ἐν χρόνῳ φανερώσεων τῆς Τριάδος (Filioque) ἐν τούτοις θέτουν ὡς ἀφετηρίαν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου τὸν «λαὸν τοῦ Θεοῦ» εἰς τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην. Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19) καὶ τὸ γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς συνιστοῦν κατ' αὐτοὺς τὴν ἐπίσημον γενέθλιον ἑναρξιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου. Βλ. M. L e n h a r d t... Protestantisme et missions, Paris 1951. A. R o u x, Le Décret sur l' activité missionnaire de l' Eglise, ἐν Vatican II, Points de vue de théologiens protestants, Paris 1967, σελ. 109-127.

τικῆς θεολογίας. Ἡ ἀποφατικὴ ὁδὸς εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ τοῦ Πατρὸς Θεοψία. Μόνον ἐντὸς τοῦ Θείου γνόφου δύναται ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὁ Μωϋσῆς, νὰ γίνεται Θεόπτης τῶν ἐνεργειῶν τῆς Πατρικῆς ἀγάπης.

Ὁ Πατὴρ δὲν εἶναι ἀπρόσωπος καὶ ἀνώνυμος Ἀρχή, ἀλλ' ἡ Αὐτοαγάπη, ἡ ὁποία αὐτο-ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν αἰδιον γέννησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος. Εἶναι Πατὴρ ἀγαπῶν τὸν Υἱὸν⁵⁸ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ὁ μονογενής, ὁ ἠγαπημένος Αὐτῶ. Ἐπίσης εἶναι ὁ ἀγαπῶν Πατὴρ καὶ διὰ τὸ Ἅγ. Πνεῦμα, ἂν καὶ δὲν ἐγέννησεν Αὐτό. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ Αὐτοῦ καὶ Αὐτὸ εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀγάπη τοῦ Πατρὸς. Ἡ ταυτότης τοῦ ἀγαπῶντος Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος τῆς Ἀγάπης εἶναι προφανής. Ἐν τούτοις ὑφίσταται διάκρισις καθότι ὁ Πατὴρ ἂν καὶ πρῶτος ἠγάπησεν τὸν κόσμον ἐν τούτοις οὐδέποτε ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον. Παραμένει «ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μόνον ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα μαρτυροῦν περὶ τοῦ Πατρὸς, «ὁ ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»⁵⁹.

Ἡ πνευματικὴ Υἱοθεσία ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸν Πατέρα. Ὁ Πατὴρ εἶναι Ἐκεῖνος ὅστις «ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ»⁶⁰. Οὐδεὶς δύναται νὰ προσεγγίσῃ τὸν Ἰησοῦν, ἐὰν ὁ Πατὴρ δὲν ἐλκύσῃ αὐτόν⁶¹. Προσέτι εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν βλέπομεν ὅτι πᾶσα πατρότης προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς⁶².

Ἡ θέλησις τοῦ Πατρὸς δὲν διευθύνει μόνον τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καθορίζει καὶ τὸ ἔσχατον τέλος αὐτοῦ. Μόνον ὁ Πατὴρ γνωρίζει τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, οἱ δίκαιοι εἶναι οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς, οἱ θρόνοι καὶ αἱ οὐράνιοι μοναὶ Τοῦ ἀνήκουν⁶³, καὶ πάντα τὰ δωρήματα καταβαίνουν «ἐξ οὗ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων».

ΥΙΟΣ

Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς σαρκώσεως Αὐτοῦ συμμετέχει εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας. Δι' Αὐτοῦ ὁ Πατὴρ δημιουργεῖ τοὺς αἰῶνας⁶⁴, τὰ πάντα δὲ ἐγένοντο ἐν χρόνῳ δι' Αὐτοῦ⁶⁵.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως συνιστᾷ τὸ κέντρον τῆς προϊστορίας τῆς ἱεραποστολῆς, τὸ κέντρον τῶν βιβλίων καὶ τῶν γεγονότων

58. Ἰωάν. 3,35.5.20.

59. Ἰωάν. 14,9.

60. Ἰωάν. 5,21.

61. Ἰωάν. 6,44.

62. Ἐφεσ. 3,15.

63. Μαρκ. 13,32. Ματθ. 24, 36· 25,34· 20,23. Ἰωάν. 14,2.

64. Ἐβρ. 1,5.

65. Ἰωάν. 1,11.

τῆς Π. Διαθήκης. Τὸ Πρόσωπόν Του ἐρμηνευόμενον ἀπὸ τοὺς Προφῆτας νυμφαγωγεῖ τὴν ἰδέαν τῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ κέντρον καὶ τῆς θύραθεν ἱστορίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾔτο ἀπὼν οὔτε διὰ μίαν στιγμὴν μακρὰν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους⁶⁶.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστολῆς καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἱεραποστολῆς εὑρηται ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω κινήσει τῆς Θείας ἀγάπης τῶν Τριῶν Προσώπων. Ἐν τούτοις τὸ δευτερον Πρόσωπον τῆς Τριάδος, διὰ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀποβαίνει ὁ μόνος μεσίτης⁶⁷, ἡ πηγὴ τῆς λυτρώσεως, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀπόστολος. Ἡ λύτρωσις δὲν εἶναι μόνον θεία, ἀλλὰ θεανθρωπίνη πράξις⁶⁸. Ὁ Λόγος ἐσαρκώθη πραγματικῶς, δὲν ᾔλθεν ὡς εἰς προφήτης καὶ διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πατρὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτων τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ συγχωρῶν τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐπτῶχευσε, «ἐκένωσεν ἑαυτόν», ἔλαβεν μορφήν δούλου, ἵνα ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν ἔργων τοῦ σκότους καὶ συμφιλιώσῃ αὐτοὺς μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἀναγγελίαν ἐνὸς μηνύματος σωτηρίας, οὐδὲ ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ φέρῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου εὐρισκομένους. Ὁ Ἰησοῦς ᾔλθε διὰ νὰ κοινωνήσῃ, διὰ νὰ συζευχθῇ τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα. Δὲν ᾔλθε διὰ νὰ εἶναι πλησίον ἢ ἐναντι τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἀλλ' ἔζησεν ἐν μέσῳ τῶν ἀδυνάτων καὶ ἐνεδύθη τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Δὲν ὑπῆρξεν εἰς ἀγγελιοφόρος, ἀλλ' Ἐκεῖνος ὅστις ἐνεσαρκώθη τὴν πτωχείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐκτὸς τῆς ἀμαρτίας. Δὲν ἔσωσεν μίαν μορφήν ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ τὴν καθόλου ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ θέλει νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ σώσῃ πάντα ἀνθρωπὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον⁶⁹, μάλιστα δὲ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ περισσότερο εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι πάσχουν ἐκ τῆς ὑψίστης πτωχείας, ὡς εἶναι ἡ ἄγνοια τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἀπορρέουσα ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς ἀγάπης εἶναι παρακλητικὴ, εὐσπλαχνικὴ, ἀπευθύνεται εἰς τοὺς συντετριμμένους τὴν σκέψιν, τὸν νοῦν, τὴν καρδίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ὀρθόδοξος ἱεραποστολὴ δὲν ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν κοινωνικῶν κακῶν, τὴν πρόδοδον καὶ ἀνοδον αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς μεταμόρφωσιν τῆς πτωχείας εἰς δοξολογίαν. Τοῦτο δὲ ἄνευ οὐδεμίας ἐπιβολῆς, διότι δὲν ἐπέβαλλεν οὐδὲν ἕξωθεν ὁ Χριστός, ἀλλ' ᾔλθεν, ἐσαρκώθη, ἔλαβε καὶ ἔσωσεν. Δὲν ἔφερε τι ξένον ἢ ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' ἔλαβεν αὐτὴν ὅπως ᾔτο καὶ τὴν ἔθῆωσεν. Διὰ τοῦτο ἡ ἱεραποστολὴ πρέπει νὰ ἰθαγενικοποιεῖται. Νὰ λαμβάνῃ, ὡς καὶ

66. Εἰρηναίου Λυῶνος, Κατὰ Αἰρ. 3,28, PG 7,932.

67. Α' Τιμ. 2,5.

68. Κολ. 1,13 ἔξ.

69. Ἰωάν. 1,9. Α' Τιμ. 2,4.

ὁ Χριστὸς ἔλαβεν, ὅ,τι ἀληθὲς ὑπάρχει εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, οἷασδῆποτε φυλῆς, χρώματος καὶ γλώσσης, νὰ ἀγιάζη αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐνσωματώσῃ εἰς τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν. Διὸ καὶ σκοπὸς τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι νὰ γίνῃ ἕκαστος ἄνθρωπος «χριστοφόρος» «σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ».

Ἄ Ο Χριστὸς ἠθέλησε τὴν ἱεραποστολήν, ἐνεκαινίασε τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον «...ἤρξατο... κηρύσσειν καὶ λέγειν»⁷⁰. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων ὁ μέγας, ὁ καλὸς, ὁ ὀδηγῶν αὐτὰ εἰς τοὺς χλοερούς λειμῶνας καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Μοναδικὸς ἐπὶ τῆς γῆς σκοπὸς Του, ἡ δόξα τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς Του, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης, κατ' εἰκόνα τῆς μεταξύ τῶν τριῶν Προσώπων κοινωνίας ἀγάπης. Βασιλεύων ἐν τῷ οὐρανῷ ζεῖ ἐντὸς τοῦ στόματος τῶν ἀποστόλων Του, εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν πένναν τῶν Εὐαγγελιστῶν Του, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν θυσίαν τῶν Μαρτύρων Του, εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἁγίων καὶ Ὁσίων Του. Καθεζόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς δόξης Του, καταναλίσκεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ Του εἰς τὴν γῆν, μεταδίδων διὰ τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματός Του, θείαν ζωὴν, μέθεξιν καὶ ἀθανασίαν. Παρατεινόμενος διὰ τῶν Μυστηρίων καὶ τῆς ἱεραποστολῆς εἰς τοὺς αἰῶνας συναθροίζει τὰ διεσκορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἐνάνεται μετ' αὐτῶν, ἐπαναφέρων αὐτὰ εἰς προσωπικὴν μετὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος κοινωνίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἡγούμενος, ὅστις ποιμαίνει τὸν Ἰσραὴλ τῆς χάριτος, ὁ προσδιορήσας, ἀπαξ διὰ παντός, τὰ γεωγραφικὰ ὄρια τῶν ἱεραποστολικῶν ἀγρῶν, τουτέστιν τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Αὐτὸς εἶναι, ὅστις ἔθεσεν ὡς ἀντικείμενον τῆς ἱεραποστολῆς πάντα τὰ ἔθνη καὶ ὡς μοναδικὴν μέθοδον αὐτῆς τὴν ἀνιδιοτελεῖ πρὸς πάντας ἀγάπην. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ καλέσας τοὺς Ἀποστόλους, ὁ ἀποστέλλας αὐτοὺς πρὸς θερισμόν, καὶ Αὐτὸς εἶναι καὶ σήμερον ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καλῶν καὶ ἀποστέλων εἰς ἕκαστον τόπον «οὐ ἡμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι»⁷¹, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι «ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσιν»⁷². Ὁ Κύριος Ἰησοῦς καὶ μετὰ τὴν ἐνδοξὸν Του Ἀνάληψιν «οὐδὲ θέλει ζωοποιεῖν»⁷³, συνεχίζων τὸ ἀποστολικὸν του ἔργον, μετατρέπων τὸν διώκτην εἰς Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν καὶ πληρῶν τὴν ἱστορίαν θαυμαστῶν ἐπιστροφῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς Του. Αὐτὸς εἶναι τὸ μοναδικὸν πρότυπον τῶν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς γῆς, Ἀποστόλων, Εὐαγγελιστῶν καὶ ἱεραποστόλων πάντων τῶν αἰώνων, ἐν δὲ τῷ Προσώπῳ Του δέον νὰ ἀναζητηθοῦν αἱ πηγαὶ πάσης ἀρετῆς καὶ παντὸς χαρίσματος. Ἡ μεταμόρφωσις Του εἰς τὸ Θαβῶρ ἀποκαλύπτει τὸ «τέλος», τὸν ἐσχατολογικὸν σκοπὸν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, ὅστις εἶναι ἡ μεταμόρφωσις τοῦ κόσμου, ἡ δὲ Ἀνάστασις Του προσφέρει τὴν βε-

70. Ματθ. 4,17.

71. Λουκ. 10,1 καὶ 4,43.

72. Ἰωάν. 10,10.

73. Ἰωάν. 5,21.

βαιότητα τῆς νίκης τῶν ἱεραποστολικῶν κόπων καὶ μόχθων. Διὰ τοῦτο ἄς εἶ-
ναι ἐν τῷ φωτὶ τῆς Αὐτοῦ λαμπρότητος δεδοξασμένοις εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Τὸ συναίδιον, πανάγιον, σύνθρονον, κύριον, ζωοποιὸν καὶ θεοποιῶν Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον ἐκπορευόμενον καὶ ἐν τῷ Ἰῶ ἄναπαυόμενον εἶναι ὁ ὅρος τῆς ὑποστασιοποιήσεως τῆς ἐνδοτριαδικῆς κοινωνίας ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ ὁ ὅρος τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐκφράσεως αὐτῆς. Πρὸ τῆς δημιουργίας ὁ Παράκλητος εἶναι «ὁ ἐπιστάτης παρὰ Θεοῦ καὶ διδάσκαλος καὶ ἁγιοποιὸς»⁷⁴ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, κατὰ τὴν δημιουργίαν εἶναι συνδημιουργὸς τῆς κτίσεως ἐκ τοῦ χαοτικοῦ μηδενός, καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν ὁ προεξάρχων εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς. Προεξάρχει τῆς σωτηρίας διὰ τῆς ἀποκαλύψεως εἰς τοὺς Προφήτας θείων ἀληθειῶν⁷⁵ καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς Του εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου. Τὸ ἁγ. Πνεῦμα ἔκτισεν ἐν τῇ Παρθένῳ, τοῦ Λόγου τὴν σάρκωσιν. Εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ, μετὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισε τὸ λυτρωτικὸν ἔργον, κατέρχεται, μὴ ἐγκαταλείψαν ἕκτοτε τὸν Χριστόν. Εἰς ὅλας τὰς σωτηριώδεις πράξεις τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν Του εἶναι παρὸν καὶ τὸ Ἁγ. Πνεῦμα⁷⁶. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς βλέπομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐξῆλθεν εἰς ἱεραποστολὴν τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὸ προῖον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ δι' Ἰησοῦ ἐνδημήσαν Πνεῦμα, ἐσαγγήνευσεν τὴν οἰκουμένην, ὁδηγῆσαν αὐτὴν εἰς θεογνωσίαν. «Φωτὶ τοῦ Πνεύματος ἐφωτίσθημεν καὶ τῆς πλάνης ὡς ἐκ σκότους ἀπηλλάγημεν» ψάλλει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Τὸ παράκλητον Πνεῦμα «ἐπὶ πᾶσαν σάρκα ἐκκέχυται» ἀρξάμενον τῆς χορείας τῶν ἀποστόλων. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ προσήλυτοι ἀκούουν περὶ Εὐαγγελίου δὲν ὀφείλεται εἰς ἀνθρωπίνην πρωτοβουλίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος δοθεῖσαν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ἰκανότητα, ὅπως λαοῦν «ἐτέραις γλώσσαις». Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἡμέρας ἔμεινεν εἰς τὸ διηνεκὲς τὸ Πνεῦμα μετὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθοδηγοῦν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Δι' Αὐτοῦ τοῦ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν Πνεύματος ἐγράφησαν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δι' Αὐτοῦ ἤρχισεν ὁ εὐαγγελισμὸς τῶν ἐθνῶν, δι' Αὐτοῦ τέλος συνεχίζεται ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Τὸ ὑπερῶν τῆς Πεντηκοστῆς ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῶν πνευματικῶν γυμνασίων, τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτίσματος τῶν ἀποστόλων, τὸ κέντρον τῆς αἰωνίας ἀνανεώσεως καὶ μεγενθύσεως διὰ τῆς ἱεραποστολῆς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἱεραποστολὴ καὶ Ἁγ. Πνεῦμα συνδέονται στενωῶς ὡς ἡ ψυχὴ καὶ

74. Κυρίλλου Ἱεροσ. Κατηχήσεις 16,23, PG 33,952.

75. Πράξ. 16,4,25.

76. Πράξ. 1,2. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, PG 32, 140γ. ἔξ. καὶ SC 17,180 ἔξ. Paris 1945.

τὸ σῶμα. Πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος, ὁ Χριστὸς εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν ἄσκησιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου· «ὤμεις δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἕως οὐ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν»⁷⁷. Ἡ ἱεραποστολή πρὸς τὰ ἔθνη, ἤρχισεν ἐπισήμως «ἀπὸ Ἱερουσαλήμ»⁷⁸, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος ἐπαγγελίας. Διὰ τοῦτο ἡ Ἱστορία τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

Τοῦτο φαίνεται ἰδιαιτέρως εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅπου τὸ Πνεῦμα βλέπομεν νὰ διανοίγη νέας ὁδοὺς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἢ νὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου⁷⁹. Αὐτὸ εἶπεν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἱεραποστολὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ Αἰθίοπος εὐνούχου τῆς Κανδάκης⁸⁰ καὶ Αὐτὸ πάλιν ἔφερον αὐτὸν εἰς Ἄζωτον, ὅπου «εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως τοῦ ἔλθεῖν αὐτὸν εἰς Καισάρειαν»⁸¹. Αὐτὸ τὸ ἴδιον Πνεῦμα προτρέπει τὸν Πέτρον νὰ δεχθῇ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Κορνηλίου⁸² καὶ Αὐτὸ πάλιν ἐντέλλεται νὰ ἀφιερωθοῦν ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Σαῦλος εἰς τὸ ἔργον τῆς ἱεραποστολῆς⁸³. Ἡ παναρμόνιος λύρα τῶν ἀποστόλων ἐξ Ἁγίου Πνεύματος ἐκινήθη καὶ «τὰς τῶν συγχερῶν δαιμόνων τελετὰς κατήργησε, τὸν ἕνα Κύριον κηρύξασα, σώζουσα ἔθνη, τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων». Τοῦ Πνεύματος χάριτι, οἱ ἀπόστολοι μετεβλήθησαν εἰς ἵππους, ταράξαντας «ἀθεΐας τὴν θάλασσαν καὶ ἐλκύσαντας, ὡς ἐκ βυθοῦ τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς τὸν ἔνθεον τῆς σωτηρίας λιμένα»⁸⁴. Διὰ τοῦτο καλοῦνται «πνευματέμφοροι», «πνεύματι ζέοντες», «δοχεῖα τοῦ Πνεύματος», «θεῖαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ φωταυγεῖς λαμπάδες», αἵτινες ἐφώτισαν «πᾶσαν τὴν οἰκουμένην» καταλύσαντες σκότος εἰδώλων. Ἄνευ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν θὰ καθίστατο σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος ἡ βούλησις τῶν ἀποστόλων, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀλιευτικὴ, ἀποστολικὸν ἔργον, Ἐκκλησία Χριστοῦ.

Τὸ Ἁγ. Πνεῦμα φανεροῦται πρὶν καὶ μετὰ τὸ κήρυγμα. Πρὸ τοῦ κήρυγματος, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν, νὰ δώσῃ παρηρησίαν εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ τέλος νὰ γίνῃ τὸ ἱεραποστολικὸν κήρυγμα ἀκαταμάχητον⁸⁵. Μετὰ τὸ κήρυγμα, διὰ νὰ συμμαρτυρήσῃ ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀποστόλους διὰ τῶν θαυμάτων καὶ τῶν χαρισμάτων του, νὰ ἐπικυρώσῃ, νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν

77. Λουκ. 24,49. Πρβλ. Πράξ. 1,8.

78. Λουκ. 24,47.

79. Πράξ. 13,4· 16,6,7.

80. Πράξ. 8,29.

81. Πράξ. 8,39.

82. Πράξ. 10,19· 11,12.

83. Πράξ. 13,2 καὶ 4.

84. Κἀθισμα ἀποστολικόν.

85. Ματθ. 10,20. Μάρκ. 13,11. Πράξ. 4,8· 4,31· 6,10· 8,25.

λόγον, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ αὐξήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν⁸⁶. Ἡ Ἐκκλησία «τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐπληθύνετο»⁸⁷. Ὁ δεχόμενος τὸν λόγον ἠσθάνετο εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ζείδωρον αὔραν τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὁ ἀντιδρῶν εἰς τὸ κήρυγμα ἀντιτάσσεται εἰς τὸ Ἁγ. Πνεῦμα⁸⁸.

Ἦξι μόνον τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, ὅλα τὰ νήματα, ἐξ' Αὐτοῦ κατευθύνονται. Ἔτι πλεόν, τὸ Ἁγ. Πνεῦμα ἀποτελεῖ τὴν ἀκένωτον ζωοδόχον Πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναβλύζουν «τὰ τῆς χάριτος ρεῖθρα», «τὰ ἀρδεύοντα ἅπασαν τὴν κτίσιν». Τὰ μυστήρια πάντα, ἱερωσύνη, βάπτισμα, χρῖσμα, εὐχαριστία... τελοῦνται τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἄνευ Αὐτοῦ δὲν θὰ ἦτο ἡ Ἐκκλησία κιβωτὸς τῆς χάριτος, οὔτε θὰ ἠῤῥξανε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ ἐνοποιεῖ καὶ νεοποιεῖ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ζωοποιεῖ, ὁδηγεῖ καὶ κυβερνεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐξ Αὐτοῦ ἐκπηγάζουν τὰ πάσης φύσεως χαρίσματα. Αὐτὸ στενάζει «στεναγμοῖς ἀλαλήτοις»⁸⁹, χάριν τῆς βοήθειας καὶ ἀντιλήψεως οἰασθήποτε ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἀρδεύει ἅπασαν τὴν κτίσιν. Ὁ τοπικισμὸς καὶ ἐπαρχιωτισμὸς ἀπουσιάζουν. Πνέει ὅπου θέλει, ἀνορθώνει ὅποιον θέλει, ζωοποιεῖ πᾶσαν ψυχὴν καὶ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Ὅ,τι ἀληθές, καλόν, ὠραῖον καὶ ἅγιον ὑπάρχει εἰς κάθε λαόν, θρησκείαν, ἐποχὴν, φυλὴν, γλῶσσαν, εὐρίσκει εἰς τὸ Ἁγ. Πνεῦμα τὴν πηγὴν του. Ἄνευ Αὐτοῦ ἡ μεταμόρφωσις τοῦ κόσμου καὶ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατος. Μόνον ἐκ τοῦ Πνεύματος δύναται νὰ γεννηθῇ πνεῦμα, μόνον ἐκ τῆς Ζωῆς δύναται νὰ γεννηθῇ ζωή. Οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ ἱεραπόστολος, μάρτυς τῆς Ἀναστάσεως, πνευματικὸς ἄνθρωπος, πιστός, ζῶν μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ἄνευ τῆς λήψεως τοῦ Πνεύματος. Πᾶσα μορφή ἱεραποστολῆς ἄνευ Αὐτοῦ «νεκρὰ ἐστίν». Διότι αὐτὸ διδάσκει, ὁμιλεῖ, ἀναγγέλει τὰ ἐρχόμενα, φωτίζει, ἐμπνέει, χριστοποιεῖ, θεώνει παρηγορεῖ, δικαιοῦνει, σφραγίζει, χαρισματοποιεῖ, συμβουλευεῖ καὶ ἐνδυναμώνει. Αὐτὸ κάμνει τὴν Ἐκκλησίαν «στῦλον καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας». Αὐτὸ τέλος θὰ ἐλέγξῃ τὸν κόσμον «περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως»⁹⁰. Διὰ τοῦτο μοναδικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας χθὲς καὶ σήμερον καὶ αὔριον δέον νὰ εἶναι ἡ διὰ τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τῶν ἐπακολουθούντων αὐτὴν μυστηρίων, χορηγῆσις τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»⁹¹ πρὸς ζωοποίησιν αὐτῶν, καὶ εἰσοδόν των εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν⁹².

86. Πράξ. 5,32· 10,44. Πρβλ. δοξάζω, ἐν K i t t e l, II, 256 ἐξ.

87. Πράξ. 9,31.

88. Πράξ. 7,51.

89. Ρωμ. 8,26.

90. Ἰωάν. 16,8.

91. Πράξ. 1,8.

92. Ἰωάν. 3,5.